

بازرسی کالا، حلقه اطمینان زنجیره بازرگانی بین‌المللی

■ محمود شاه شرقی

امروزه بازرسی کالا یکی از حلقه‌های مهم در زنجیره بازرگانی بین‌المللی است. حجم مبادلات بین‌المللی به بیش از ۱۶۰۰۰ میلیارد دلار رسیده است، یعنی روزانه حدود ۴۳ میلیارد دلار کالا مبادله می‌شود.

در مبادلات بین‌المللی کالا، بسیاری از خریداران یا کشورهای واردکننده برای اطمینان از حمل کالا منطبق با استانداردهای لازم یا مشخصات قرارداد خرید، نظارت بر حسن انجام و اجرای تعهدات قراردادی از ابزار بازرسی کالا بهره می‌برند.

بازرسی، بررسی، آزمایش، نمونه‌برداری، اندازه‌گیری و عملیات مشابه آن و صدور انواع گزارش و گواهی‌نامه‌های مربوطه، همچنین ارائه خدمات مشاوره‌ای در ارتباط با این موضوع‌ها. آیین‌نامه تأیید صلاحیت شرکت‌های بازرسی کالا در بند ۲-۵ بازرسی را این گونه تعریف کرده است: «به مجموعه عملیات شامل بازرسی، بررسی و نمونه‌برداری، اندازه‌گیری، آزمون، صدور تأییدیه، انطباق و عملیات مشابه اطلاق می‌شود که توسط شرکت بازرسی یا (بازرس مستقل) به منظور انطباق کلیت و کیفیت و سایر مشخصه‌های کالا مطابق دستورالعمل مؤسسه انجام می‌شود».

ضرورت شکل‌گیری شرکت‌های بازرسی کالا

رشد روزافزون بازرگانی بین‌المللی و نیاز کشورها به این مبادلات برای افزایش سهم خود از بازار جهانی از یک سو و از طرف دیگر، شرایط رقابت‌عناصری هستند که دادوستد در این بازار را موضوعی تکنیکی، تخصصی و پیچیده می‌کند. به عبارت دیگر، برای تحقق امر مبادلات بازرگانی، علاوه بر صادرکنندگان، واردکنندگان باید عوامل دیگر از جمله شرکت‌های بیمه، بانک‌ها شرکت‌های حمل‌ونقل و شرکت‌های بازرسی‌کننده کالا وارد عمل شوند. با مشارکت همه این عوامل شرایط لازم برای انجام مبادلات اصولی مهیا می‌شود.

قوانین و مقررات یکسان بین‌المللی تا حد زیادی وظایف، تکالیف، مسئولیت‌ها، اختیارات، تعهدات و نقش هر یک از عوامل را در صحنه بازرگانی بین‌المللی مشخص کرده است. در این راستا بانک‌ها نقش بسیار مهمی دارند و با

هدف بازرسی کالا جلوگیری از سوءاستفاده عوامل فروشنده و کشف جعل و تقلب در معاملات بین‌المللی است؛ به بیان روشن‌تر و دقیق‌تر، می‌توان گفت هدف از بازرسی کالا در بازرگانی بین‌المللی، اطمینان خریدار از رعایت مفاد قرارداد و جلوگیری از احتمال بروز اشتباهات عوامل تولید، بسته‌بندی، فروش و سایر عوامل درگیر در یک معامله است.

گذشته بازرسی کالا

بازرسی کالا در سطح بین‌المللی دارای سابقه‌ای بیش از یکصد سال است. در ایران قبل از سال ۵۷ بندرت توسط خریداران کالا صورت گرفته است. این روند پس از سال ۵۷ در زمینه کالاهای وارداتی به سبب کنترل خروج ارز از کشور و حصول اطمینان از دریافت کالای خریداری شده مطابق با استاندارد و شرایط مندرج در مدارک خرید، اهمیت و ضرورت یافت و در مقررات مربوط به خریدهای خارجی و وارداتی که صورت می‌گرفت، الزامی شد. بانک مرکزی جمهوری اسلامی در سال ۱۳۵۹، اولین بخشنامه خود را در مورد ضرورت درج بازرسی کالا در اعتبارات اسنادی خریدهای خارجی صادر کرد. در پی آن، مبادرت به تشکیل کمیته‌ای به نام کمیته سورویانس برای بررسی و ارزیابی مؤسسات و شرکت‌های بازرسی بین‌المللی کرد.

مفهوم بازرسی

بازرسی در بند ۲ شرایط عمومی استاندارد در بازرسی‌های بین‌المللی مصوب IFIA چنین تعریف شده است: بازرسی عبارت است از انجام بازرسی،

استفاده از مکانیسم خریدهای خارجی از طریق اعتبارات اسنادی نگرانی‌های فروشنده و خریدار را به وسیله مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی اتاق بازرگانی بین‌المللی در مورد عدم همزمانی مبادله و تحویل کالا از سوی خریدار و دریافت وجه از سوی فروشنده برطرف می‌کند. اما این عملیات بانکی تنها به اسناد موضوع اعتبار اسنادی ارتباط دارد و کالای موضوع اعتبار اسنادی از بانک‌ها رویت و کنترل نمی‌شود، به همین خاطر موضوع رویت و کنترل کالا منجر به شکل‌گیری شرکت‌های بین‌المللی بازرسی شد. این شرکت‌ها امروزه یکی از حلقه‌های اساسی بازرگانی بین‌المللی هستند.

خدمات بازرسی

خدمات بازرسی را به چهار دسته اصلی می‌توان تقسیم کرد:

۱. بازرسی کالا: شرکت بازرسی، کالا را در مبدأ از نظر حجم، وزن، کیفیت و بسته‌بندی مورد توافق، تأیید می‌کند.
۲. آزمایش: آزمایش کالا از نظر بازرسی، ایمنی، بهداشت و رعایت استانداردهای لازم
۳. صدور مجوزها: اغلب شرکت‌های بازرسی خود دارای گواهی هستند و می‌توانند گواهی‌های صادره نظیر ISO و سایر گواهی‌ها را تأیید کنند.
۴. ارزیابی انطباق کالا، تشخیص تطابق کالا با قوانین و استانداردهای کشورهای مربوطه

شرکت‌های بین‌المللی بازرسی

در حال حاضر شرکت‌های بازرسی زیادی برای بازرسی کالا در جهان تشکیل شده است. این شرکت‌ها نمایندگی‌های مختلفی در داخل کشورها و خارج از آنها دارند. متقاضیان می‌توانند شرایط کالای خود را به این شرکت‌ها اعلام کنند و نسبت به اخذ پیشنهاد هزینه بازرسی استعلام دریافت نمایند. این پیشنهادهای هزینه بازرسی معمولاً متفاوت است. شرکت بازرسی در نهایت نسبت به صدور گواهی به تناسب درخواست مشتری اقدام می‌کند. فروشنده خارجی موظف است گواهی بازرسی را همراه با سایر اسناد خرید ارسال کند. تا هنگامی که این گواهی ارسال نشود، مبلغ LC آزاد نخواهد شد.

نظراً به ضرورت و اهمیت بازرسی، امروزه شرکت‌های بزرگی چون اس‌جی‌اس، ورتاس، اینترتک و کتنا تشکیل شده است. گفته می‌شود در شرکت اس‌جی‌اس هم‌اکنون حدود ۵۵ هزار کارمند در سراسر جهان در بیش از ۱۰۰۰ دفتر خدماتی مشغول به کار هستند.

هر ساله بانک مرکزی ایران لیست شرکت‌های بین‌المللی بازرسی داخلی و خارجی مورد تأیید خود و مؤسسه استاندارد ملی را ارائه می‌کند که متقاضیان بهتر است یکی از شرکت‌های تأیید شده را انتخاب کنند.

تأیید صلاحیت شرکت‌های بازرسی کالا

تأیید صلاحیت شرکت‌های بازرسی‌کننده داخلی و خارجی پس از احراز شرایطی از سوی مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران در هیت ارزیاب مطرح می‌شود و مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد. این شرایط عبارتند از: شرکت و مدیران آن، از منابع تجاری مرتبط با طراحی، ساخت، تأمین، نصب، استفاده و نگهداری اقلام مورد بازرسی و یا موارد مشابه آن مستقل باشند؛ همچنین نباید در فعالیت‌هایی ورود کنند که در تضاد با استقلال قضاوت و درستکاری در زمینه فعالیت‌های بازرسی باشد؛ و در نهایت اینکه بازرسی‌کننده باید قابلیت‌های اثبات شده در مورد دامنه فعالیت و جغرافیای بازرسی اظهار شده را همواره حفظ کند.

وظایف خریدار

خریدار موظف است از پیش حدود بازرسی را به اطلاع فروشنده برساند و موافقت ایشان را برای انجام حدود بازرسی جلب کند. در صورت عدم موافقت فروشنده با انجام کامل حدود بازرسی و عدم تدارک لازم برای انجام بهینه آن، بازرسی از صدور گواهینامه خودداری می‌کند و از این بابت هیچ‌گونه مسئولیتی متوجه شرکت بازرسی نمی‌شود.

هر گونه مدارک و اسناد مدنظر خریدار برای انجام بازرسی باید حداقل دو هفته قبل از انجام بازرسی مستقیماً توسط خریدار یا نماینده وی به شرکت بازرسی‌کننده تحویل شود، چنانچه این مدارک بموقع توسط خریدار تحویل شرکت بازرسی‌کننده نشود و از سوی فروشنده یا سازنده تحویل شود، این مدارک ملاک انجام بازرسی قرار می‌گیرد و شرکت بازرسی مسئولیتی در برابر ادعاهای احتمالی خریدار نخواهد داشت.

هر گونه روش انجام بازرسی و آزمون و استانداردهای آن که برای تعیین مشخصات کالا حائز اهمیت است، از سوی خریدار در اعتبار اسنادی و سایر مدارک خرید تعیین شود، در غیر این صورت، روش‌ها و استانداردهای مورد استفاده فروشنده ملاک انجام بازرسی و آزمون خواهد بود. چنانچه پس از باز شدن اعتبار اسنادی، خریدار بخواهد شرکت بازرسی را تغییر دهد، لازم است ابتدا موافقت کتبی شرکت مزبور را اخذ نماید و در صورت انجام عملیات بازرسی، اعم از اینکه گواهینامه صادر شود یا نشود، کارمزد بازرسی باید پرداخت شود. هزینه هر گونه بازرسی، نمونه‌برداری و آزمایش روی کالا فراتر از حدود بازرسی تعیین شده به عهده خریدار است.

انواع گواهینامه بازرسی

شرکت‌های بازرسی گواهینامه‌های مختلفی با عنوان بازرسی کالاها، وارداتی، بازرسی قبل از حمل، بازرسی ظاهری، تعیین ارزش، مؤدنامه، رضایت‌مندی مشتری، بسته‌بندی، راه‌اندازی، و بازرسی ماهوی کالا صادر می‌کنند که مشهورترین آنها گواهی‌های بازرسی کالاها، وارداتی و بازرسی قبل از حمل است.

بازرسی قبل از حمل (PSI)

بازرسی قبل از حمل کالا عبارت است از کنترل، نظارت، بررسی، بازرسی، آزمایش، نمونه‌برداری، اندازه‌گیری و عملیات مشابه که در مورد کیفیت و کمیت و برحسب سایر خصوصیات کالا، خدمات، تجهیزات و تأسیسات و... به منظور تعیین مطابقت آنها با شرایط قراردادی و یا مشخصات از پیش تعیین شده و یا به سبب اعلام نظر حرفه‌ای صورت می‌گیرد، در نهایت به صدور گواهینامه بازرسی منتهی می‌شود.

بازرسی کالاهای وارداتی (COI)

بازرسی کالاهای وارداتی عبارت است از بازرسی از کیفیت کالا و توانایی تحویل کمی و به‌موقع آن قبل از عقد هر گونه قرارداد یا گشایش اعتبار اسنادی، بازرسی از کیفیت و کمیت بسته‌بندی و بارگیری کالا در مبدأ، نظارت و بازرسی بر مراحل مختلف ساخت، بازرسی برای وصول اطمینان از کمیت و کیفیت بسته‌بندی کالایی که بدون بازرسی وارد گمرک شده است و یا به دلایل مختلف اسناد آن مورد قبول بانک گشایش‌کننده اعتبار است و بالاخره صدور گواهینامه بازرسی مربوط. این بازرسی برای ارزیابی انطباق کالاها با نیازمندی‌های استانداردهای اجباری ملی ایران و یا استانداردهای معتبر معادل آنها از سوی مؤسسه استاندارد معتبر تعیین شده صورت می‌گیرد.

اخلاق حرفه‌ای

شرکت‌های بازرسی کالا به واسطه برتری حرفه‌ای و ارائه خدمات مناسب در مورد تأمین نیازمندی‌های مشتریان توانایی انجام مأموریت خود را دارند. از مهم‌ترین اصول اساسی شرکت بازرسی کالا، رعایت اخلاق حرفه‌ای در ارتباطات بازرگانی برای حصول به مأموریت‌های محوله است؛ به این منظور، این شرکت‌ها بی‌طرفی و استقلال در عرصه سیاسی، اقتصادی و مالی را پیشه خود کرده‌اند. ارائه خدمات تخصصی و به‌روز در روند بازرسی کالاها، بازرگانی مشتریان، اخذ گواهینامه‌های بین‌المللی استاندارد مختلف از قبیل، استاندارد مدیریت کیفیت عمومی ISO ۹۰۰۱، استاندارد مدیریت بازرسی و گواهی مدیریت سیستم آزمایشگاهی و... پیروی از اخلاقیات و در همه شرایط در دسترس مشتری بودن را از اصول حرفه‌ای خود می‌دانند.